

Damian Szóstakowski¹

Bariery w angażowaniu się w działania zbiorowe na rzecz grupy własnej na przykładzie ruchów LGB

W ostatnich latach możemy zaobserwować coraz większą liczbę działań zbiorowych mających na celu walkę o równouprawnienie mniejszości seksualnych. Razem z osobami homoseksualnymi demonstrują osoby heteroseksualne, w celu wyrażenia swojego poparcia. Jednocześnie nie wszystkie osoby homoseksualne decydują się na zaangażowanie w działania zbiorowe. Według najpopularniejszych teorii dotyczących angażowania się w owe działania istnieją trzy predyktory, które przewidują, dlaczego ludzie podejmują tego typu zachowania. Są to: identyfikacja z dyskryminowaną grupą, poczucie niesprawiedliwości oraz postrzegana skuteczność grupowa. Jednakże, istnieje duże prawdopodobieństwo, że w przypadku osób homoseksualnych predyktory te będą niewystarczające, żeby wywołać decyzję o zaangażowaniu się w działania zbiorowe. Niniejszy artykuł jest próbą usystematyzowania czynników mogących wpływać na brak angażowania się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne z perspektywy aktualnych teorii naukowych.

Słowa kluczowe: działania zbiorowe, osoby homoseksualne, identyfikacja, przeszkody

Barriers in engaging in collective actions supporting own group
basing on example of LGB movements

In recent years we can observe increasing number of collective actions which are aimed to fight for sexual minorities equality. Heterosexual people demonstrate together with homosexual individuals to express their support. Although, not all of homosexual individuals decide to engage in collective actions at the same time. According to the most popular theories regarding engaging in collective actions, there are three predictors which influence on engaging in that kind of activities. They are: identification with disadvantaged group, perceiving injustice and group-efficacy. However, there is a possibility that these predictors might be not sufficient enough in context of homosexual minorities. In this

¹ Uniwersytet Gdański; damian.szostakowski@phdstud.ug.edu.pl.

article, I would like to suggest and try to systematize factors which might influence on decision to not engage in collective actions by homosexual individuals basing on actual scientific theories.

Key words: collective actions, homosexuals, identifications, barriers

Wstęp

W ostatnich latach można zauważyć zmianę w traktowaniu osób homoseksualnych. Najlepszym przykładem jest legalizacja małżeństw homoseksualnych w niektórych państwach (USA 26.06.2015 r.; Kanada 20.07.2005 r.; Wielka Brytania 29.03.2014 r.). Zmiany te najczęściej dotyczą zachodniego kręgu kulturowego. Ponadto, w perspektywie globalnej, emancypacja osób homoseksualnych przebiega w różnym tempie oraz jeszcze się nie zakończyła.

Zachodzące zmiany w postrzeganiu osób homoseksualnych mogą być wynikiem między innymi wielu działań zbiorowych, takich jak kampanie edukacyjne na temat seksualności, marsze/parady równości odbywające się w wielu miastach na świecie oraz kampanie społeczne angażujące osoby publiczne. Przykładem może być kampania społeczna #RainbowLaces stworzona przez organizację Stonewall. W kampanii biorą udział sportowcy wyrażający swoje poparcie dla homoseksualnych zawodowych sportowców poprzez zakładanie tęczowych sznurówek. Pomimo wielu możliwości angażowania się w działania zbiorowe na rzecz równouprawnienia mniejszości seksualnych, nie wszystkie osoby, których to dotyczy, podejmują takie działania. Pytanie, dlaczego niektórzy ludzie angażują się w działania zbiorowe, a inni, pomimo podobnej sytuacji, tego nie robią, wydaje się wciąż aktualne. Brak angażowania się w działania zbiorowe może być spowodowany wieloma czynnikami, zaczynając od pominięcia okazji, kończąc na braku poczucia sensu takich działań (Klandermans, Stekelenburg 2014). Rozpatrując zjawiska specyficzne dla osób homoseksualnych, jak stres mniejszościowy lub zinternalizowana homofobia, powody nieangażowania się w działania zbiorowe wydają się ważnym tematem, który wymaga dalszych badań. Celem niniejszego artykułu jest próba znalezienia odpowiedzi, dlaczego osoby homoseksualne mogą nie angażować się w działania zbiorowe.

Sytuacja społeczna osób homoseksualnych w Polsce

W Polsce przeprowadzane są cykliczne badania sondażowe dotyczące sytuacji społecznej osób homoseksualnych. Jedno z nich jest przeprowadzane przez

Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS). Sprawdza ono stosunek do osób homoseksualnych oraz związków partnerskich. Ostatnie takie badanie zostało przeprowadzone w 2017 r. Uzyskane wyniki były porównywane do wyników z wcześniejszych badań (z roku: 2013 oraz 2010). Analizy pokazały, że coraz więcej osób, w porównaniu do poprzednich badań, zna osobiście osoby homoseksualne. W 2010 r. było to 24% badanych, w 2013 – 25%, a w 2017 – 32%. Dodatkowo coraz więcej osób uważa homoseksualność za jedną z możliwych orientacji. Dokładna odpowiedź brzmi: „homoseksualizm jest rzeczą normalną”. Tak sformułowana odpowiedź nie precyzuje definicji wspomnianej „normalności”. W roku 2010 odpowiedziało w ten sposób 8% badanych, w 2013 – 12%, a w roku 2017 – 16%. Osoby, które znają osoby homoseksualne, częściej deklarowały swoją aprobatę dla zawierania związków małżeńskich przez pary jedнопłciowe, adoptowanie przez nie dzieci oraz publiczne okazywanie ich sposobu życia. Pomimo tego, ponad połowa respondentów sprzeciwiała się legalizacji jedнопłciowych związków partnerskich, małżeństw oraz adopcji dzieci. Badanie to ma pewne ograniczenia. Na żadnym etapie nie jest kontrolowana orientacja seksualna respondentów. Dodatkowo, pytania ograniczają się wyłącznie do akceptowania osób homoseksualnych, pomijając inne tożsamości. Ponadto, ograniczają się do praw związanych z legalizacją związków (małżeństwa/związki partnerskie) oraz adopcji dzieci.

Drugim cyklicznie powtarzającym badaniem jest raport dotyczący sytuacji społecznej osób LGBTA (*Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Asexual*) przeprowadzany przez Kampanię Przeciw Homofobii (KPH), Stowarzyszenie Lambda Warszawa oraz Fundację Trans-fuzja. Celem badania jest sprawdzenie, jak oceniana jest aktualna sytuacja społeczna osób nieheteroseksualnych. Podczas ostatniego badania wzięło udział 1074 respondentów. Badanie dotyczyło wielu sfer funkcjonowania osób nieheteroseksualnych (zdrowie psychiczne, doświadczanie przemocy, poczucie stresu mniejszościowego). Prawie 70% przebadanych osób nieheteroseksualnych doświadczyło przynajmniej jednego rodzaju przemocy (najczęściej werbalnej) oraz ok. 70% osób ukrywa swoją orientację seksualną w szkole, na uniwersytecie bądź w miejscu pracy. Dodatkowo, prawie 90% osób nieheteroseksualnych jest zainteresowana zawarciem związku partnerskiego, a 60% – zawarciem związku małżeńskiego (Świder, Winiewski 2017).

Porównanie obu badań pozwala zaobserwować, że sytuacja społeczna osób homoseksualnych jest w dużym stopniu zależna od perspektywy osoby badanej. Osoby homoseksualne postrzegają swoją sytuację gorzej niż robią to osoby heteroseksualne. Dlatego naturalne wydaje się, że coraz częściej są organizowane różnego rodzaju wydarzenia mające na celu nagłośnienie problemu nierównego traktowania osób homoseksualnych. Najlepszym przykładem są organizowane coroczne marsze lub parady równości.

W ostatnich latach widać wyraźnie dynamikę zmian w mobilizowaniu zwolenników równości. W 2018 r. odbyło się już 15 demonstracji popierających równouprawnienie mniejszości seksualnych. Dodatkowo, zapowiedziano, że w 2019 r. łącznie odbędzie się 20 takich marszy (Stowarzyszenie Miłość Nie Wyklucza 2019). Zasadniczym celem tych marszy jest walka o równouprawnienie mniejszości seksualnych, co pozwala przypuszczać, że głównie uczestnikami tych wydarzeń są osoby homoseksualne. Jednakże, osoby heteroseksualne również angażują się w tego rodzaju wydarzenia, żeby wyrazić swoje poparcie i niezadowolenie z braku sprawiedliwości społecznej.

Szacuje się, że w Polsce 4,9% osób w populacji jest nieheteroseksualna (Dalia Research 2016). Szacuje się, że w największym wydarzeniu związanym z równouprawnieniem mniejszości seksualnych, czyli Paradzie Równości w 2019 r., wzięło udział 47–80 tysięcy osób (Gazeta.pl 2019). Duża różnica danych wynika z różnych informacji podawanych przez organizatorów parady oraz władze miasta. Należy pamiętać, że w tym wydarzeniu brały udział również osoby heteroseksualne.

Działania zbiorowe

Wcześniej opisane marsze równości są jednymi z przykładów działań zbiorowych. Najczęściej działania zbiorowe są rozpatrywane jako działania mające na celu poprawę warunków społecznych danej grupy (Stekelenburg, Klandermans 2013). Wielu badaczy przyjęło podział działań zbiorowych na normatywne (działania, które są zgodne z obowiązującymi prawami oraz normami społecznymi, jak podpisywanie petycji, udział w pokojowych demonstracjach) oraz nienormatywne (działania niezgodne z obowiązującymi prawami oraz normami społecznymi, jak starcia z policją) (Wright, Taylor, Moghaddam 1990). Kolejnym przykładem działań zbiorowych może być tworzenie ruchów społecznych, których celem jest również nagłaśnianie istotnego problemu społecznego (nierówne traktowanie określonej grupy społecznej). To co wyróżnia ruchy społeczne na tle innych działań zbiorowych jest najczęściej ustrukturyzowana organizacja oraz stali członkowie (aktywiści) łącznie z osobami, które zarządzają całym ruchem. Dodatkowo, tego rodzaju organizacje najczęściej nastawione są na długoterminowe działania, jak organizowanie cyklicznych wydarzeń lub kampanii społecznych, szerzenie wiedzy naukowej. Ponadto, mogą one integrować osoby w ramach danej grupy społecznej, jak również i poza nią, na przykład tworząc grupy wsparcia. Obserwując działania tych organizacji można wysnuć wniosek, że zaangażowanie się w dane działania zbiorowe wynika z identyfikacji z daną grupą społeczną.

Przegląd teorii na temat działań zbiorowych pozwala wyodrębnić najważniejsze predyktory, które przewidują chęć angażowania się w działania zbiorowe. Jednym

z najwcześniej opisanych czynników jest bilans kosztów i strat (Olson 1968). Decyzja o zaangażowaniu się w działania zbiorowe jest podejmowana na podstawie tego, co dana osoba może zyskać lub stracić poprzez zaangażowanie się. Zostało udowodnione, że osoby, które cenią sobie wspieranie grup dyskryminowanych oraz oczekują za to nagrody, częściej angażują się w działania zbiorowe (Simon *et al.* 1998).

Kolejnym czynnikiem jest poczucie grupowej skuteczności (Bandura 1997). Wiele badań pokazuje, że jeśli dana osoba wierzy, że grupa ma wystarczającą siłę, żeby wprowadzić zmiany, to częściej angażuje się w działania zbiorowe (Hornsey *et al.* 2006).

Dodatkową grupą predyktorów przewidujących zaangażowanie się w działania zbiorowe są emocje wynikające z braku pewnych praw, które posiada inna grupa (Cook, Crosby, Hennigan 1977). Leach ze współpracownikami (2002) w swoich badaniach również udowadniają, że złość pełni jedną z kluczowych ról podczas podejmowaniu decyzji o zaangażowaniu się w działania zbiorowe.

Ostatnim najczęściej powtarzającym się czynnikiem jest identyfikacja z grupą. Badania opierające się na Teorii Tożsamości Społecznej pokazują, że jednocześnie postrzeganie traktowania grupy mniejszościowej jako niesprawiedliwego i niekorzystnego, przyczynia się do częstszego angażowania się w działania zbiorowe (Tajfel, Turner 1979).

Teoria Tożsamości Społecznej

Teoria Tożsamości Społecznej (Tajfel, Turner 1986, za: Wojciszke 2015) zakłada, że kategorie społeczne, czyli między innymi grupy, z jakimi się identyfikujemy, wpływają na nasze zachowanie. Dzieje się tak dlatego, że w trakcie kontaktów międzygrupowych aktywizowane są schematy oraz wartości obowiązujące w grupie, z którą się identyfikujemy. Najprostszym podziałem, stosowanym przez ludzi, jest podział na dwie grupy społeczne: „my” oraz „oni”. Podział ten wynika z przypisania danej osoby do określonej grupy społecznej bazującej na zauważalnych cechach lub poglądach, na przykład mężczyzna, osoba homoseksualna itp. Teoria ta również pokazuje, że przynależność do ważnych, z perspektywy danej osoby, grup społecznych jest jednym z głównych źródeł pozytywnej samooceny.

Badania wykazały, że jeśli ludzie identyfikują się z własną grupą społeczną, jednocześnie wchodząc w interakcje z innymi grupami społecznymi, to zaczynają postrzegać własną grupę jako lepszą niż obcą (Wojciszke 2015). Jednakże, dzieje się tak wyłącznie wtedy, kiedy ocenie podlegają ważne cechy danej grupy, na których opiera się hierarchia międzygrupowa. Inne badania pokazują, że ludzie identyfikują się z grupami odnoszącymi sukcesy, co przyczynia się do podwyższenia statusu danej osoby (Hogg, Turner 1985).

Model angażowania się w działania zbiorowe

Van Zomeren, Leach oraz Spears (2012) zintegrowali wcześniej opisane teorie oraz predyktory. Na podstawie tego stworzyli jeden model angażowania się w działania zbiorowe, który zawiera dwa dodatkowe predyktory: złość oraz postrzeganą niesprawiedliwość.

Według badaczy angażowanie się w działania zbiorowe przebiega na zasadzie szeregu ocen danej sytuacji. Podczas pierwszej oceny dana osoba musi zdecydować, czy dane wydarzenie, z jej perspektywy, jest wystarczająco ważne, żeby zaangażować się w działania zbiorowe. Dodatkowo, osoba ta powinna identyfikować się z dyskryminowaną grupą. Następnie, oceniane są okoliczności dyskryminowania określonej grupy oraz możliwości zmiany tej sytuacji. Ta ocena może przebiegać na dwa sposoby. Pierwszym jest obwinienie kogoś lub czegoś za zaistniałą niesprawiedliwą sytuację, dzięki czemu cała złość może zostać przekierowana na jeden obiekt. Jednakże, jeśli identyfikacja takiego obiektu jest niemożliwa, to najczęściej pojawia się smutek lub poczucie zrezygnowania – zamiast złości (Walker, Smith 2002). Drugim sposobem jest ocena, czy grupowy wysiłek jest w stanie zmienić aktualną sytuację dyskryminowanej grupy. Ostatnim etapem jest ponowna ocena własnego zaangażowania się w dane działanie zbiorowe. Z kolei ta ocena ma wpływ na decyzję o ponownym zaangażowaniu się w działania zbiorowe w przyszłości.

Na podstawie przedstawionego modelu oraz wcześniej opisanych teorii można wysunąć propozycję czynników, które wpływają na brak angażowania się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne na rzecz równouprawnienia mniejszości seksualnych. Czynniki te mogą zostać podzielone na trzy grupy: związane z identyfikacją z dyskryminowaną grupą, poczuciem niesprawiedliwości oraz skutecznością działań zbiorowych.

Czynniki związane z identyfikacją

Bazując na wcześniej opisanych teoriach oraz modelu angażowania się w działania zbiorowe, można wyodrębnić trzy przeszkody powstrzymujące osoby homoseksualne przed angażowaniem się w działania zbiorowe: (1) zinternalizowana homofobia, (2) bliski i pozytywny kontakt z grupą większościową, oraz (3) bycie osobą homoseksualną jako jedna z wielu tożsamości.

1. Zinternalizowana homofobia

Zinternalizowana homofobia jest rozumiana jako skierowanie do siebie oraz innych homoseksualnych osób negatywnych opinii wyznawanych przez heteroseksualną

większość przez osobę homoseksualną (Shidlo 1994). Zinternalizowanie tych przekonań może doprowadzić do wielu zmian w funkcjonowaniu osoby homoseksualnej. Do najważniejszych z punktu widzenia tego artykułu można zaliczyć: nieprawidłowe wytworzenie tożsamości przez homoseksualnych mężczyzn (Rowen, Malcolm 2002); obniżonej samooceny osób homoseksualnych (Herek *et al.* 2009) oraz poczuciem winy (Moradi, van den Berg, Epting 2009). Wydaje się prawdopodobne, że wymienione skutki zinternalizowanej homofobii mogą wpływać na angażowanie się w działania zbiorowe. Osoba homoseksualna, odczuwająca poczucie winy wynikające z własnej orientacji, nie będzie postrzegać sytuacji mniejszości seksualnych jako niesprawiedliwej albo nie wytworzy tożsamości pozwalającej na identyfikację z grupą osób homoseksualnych.

Można założyć, że osoba homoseksualna o wysokim poziomie zinternalizowanej homofobii, będzie rzadziej albo nigdy angażować się w działania zbiorowe.

2. Bliski i pozytywny kontakt z grupą większościową

Według teorii kontaktu (Allport 1954) sposobem na zredukowanie stereotypów i uprzedzeń jest bezpośredni i osobisty kontakt z członkami obcej grupy. Szczególnie silny efekt jest widoczny, kiedy obie grupy mają podobny status oraz cele do osiągnięcia, współpracują ze sobą, a kontakt ten jest wspierany przez władze, prawo lub normy społeczne. Metaanaliza publikacji dotyczących kontaktu międzygrupowego, która objęła setki badań z udziałem 250 000 osób, pokazała, że każdy rodzaj kontaktu między grupami zmniejsza nasilenie uprzedzeń oraz stereotypów (Pettigrew, Tropp 2006). Pozytywne efekty kontaktu są silniejsze, w momencie, kiedy są spełnione warunki optymalne wyróżnione przez Allporta – aczkolwiek nawet w mniej optymalnych warunkach można zaobserwować osłabienie uprzedzeń. Ponadto, z metaanalizy badań wynika, że kontakt najsilniej redukuje uprzedzenia dotyczące osób homoseksualnych w porównaniu do innych grup społecznych (mniejszości rasowych).

Skądinąd, badania wykazały, że pozytywny kontakt z grupą uprzywilejowaną skutkuje zmniejszeniem poziomu identyfikacji z grupą oraz mniejszym poczuciem niesprawiedliwości (Dixon *et al.* 2012). Co z kolei może skutkować mniejszą tendencją do angażowania się w działania grupowe.

Można założyć, że osoby homoseksualne tworzą pozytywne relacje z osobami heteroseksualnymi, nawet jeśli informacja o ich orientacji seksualnej nie jest powszechnie znana. Opierając się na wcześniej wspomnianym badaniu, dotyczącym sytuacji społecznej osób LGBT, możemy założyć, że jeśli stworzenie takich relacji z najbliższą rodziną nie jest możliwe, to najczęściej takie relacje są tworzone z przyjaciółmi, współpracownikami lub innymi ważnymi osobami.

3. Bycie osobą homoseksualną jako jedna z wielu tożsamości

Można założyć, że prawie każdy człowiek jest członkiem więcej niż jednej grupy społecznej, dzięki czemu ma więcej niż jedną tożsamość społeczną. Część z nich wydaje się być bardziej dominująca od innych, przez co wpływa na sposób zachowania oraz spostrzegania samego siebie oraz własnej sytuacji społecznej. Przynależność do grupy społecznej ma pozytywny wpływ na zdrowie fizyczne (Haslam *et al.* 2009) oraz psychiczne (Cruwys *et al.* 2015). Jednakże badania pokazują także, że byciem członkiem dyskryminowanej grupy może zwiększać depresję albo inne problemy związane ze zdrowiem psychicznym (McCoy, Major 2003).

Bazując na Teorii Tożsamości Społecznej, ludzie definiują siebie poprzez pryzmat grupy, do której należą. Co również definiuje sposób ich zachowania w określonej sytuacji. W tym samym momencie inne tożsamości są nieaktywne. Jednakże, wielu badaczy twierdzi, że takie podejście jest niewystarczające. Istnieją badania, które udowadniają, że dwie tożsamości mogą być aktywne w tym samym czasie (Doosje, Spears, Ellemrs 2002).

W przypadku osób homoseksualnych może być to czynnik, który będzie powstrzymywać je przed angażowaniem się w działania zbiorowe. Tożsamość oparta na orientacji seksualnej może być zdominowana przez inne tożsamości, które będą postrzegane jako ważniejsze i będą przynosić większe korzyści dla danej osoby.

Czynniki związane z poczuciem niesprawiedliwości

Kolejną grupą czynników wpływających na brak angażowania się w działania zbiorowe są czynniki dotyczące poczucia niesprawiedliwości. Według modelu van Zomeren i współpracowników (2012) poczucie niesprawiedliwości jest jednym z głównych czynników decydujących o zaangażowaniu się w działania zbiorowe. W przypadku osób homoseksualnych wydaje się to powiązane z (1) uwewnętrznionym heteroseksizmem.

1. Zinternalizowany heteroseksizm

Zinternalizowanie heteroseksistowskiej postawy jest często doświadczanym stresem przez grupy mniejszości seksualnych (Herrick *et al.* 2013) oraz ma duży wpływ na ich zdrowie psychiczne (Newcomb, Mustanski 2010).

Powstanie heteroseksizmu jest bezpośrednio związane z socjalizacją, którą można zdefiniować jako uczenie się zasad, postaw przekonań i wartości charakterystycznych dla danej grupy, dzięki którym człowiek może sprawnie w niej funkcjonować (Wojciszke 2015).

Heteroseksizm jest postawą wyrażającą się przekonaniem o wyższości heteroseksualności nad homo- lub biseksualnością, co prowadzi do wniosku, że osoby

heteroseksualne zasługują na więcej przywilejów oraz mogą decydować o zakresie praw przysługujących osobom nieheteroseksualnym (Jodko 2008). Jednocześnie, osobom homo- lub biseksualnym nadawany jest niższy status społeczny. Heteroseksizm również charakteryzuje się przekonaniem, że osoby nieheteronormatywne mogą być akceptowane jedynie wtedy, kiedy upodobnią się do osób heteroseksualnych pod kątem stylu życia oraz wyznawanych wartości (Bojarska-Nowaczyk 2005).

Ponadto badania pokazują, że doświadczanie przemocy, znęcania się oraz odrzucenia sprzyjają zinternalizowaniu heteroseksizmu (Walch *et al.* 2016). Przyjęcie takiej postawy przez osoby homoseksualne, na skutek socjalizacji, może powodować brak tendencji do angażowania się w działania zbiorowe. Osoba o wysokim poziomie zinternalizowanego heteroseksizmu będzie uważać, że nie przysługują jej inne prawa poza tymi, które już posiada, więc nie ma powodu, dla którego powinna o nie walczyć. Jest to również zgodne z założeniami wcześniej opisanego modelu angażowania się w działania zbiorowe, czyli niskie poczucie niesprawiedliwości będzie skutkować niższym angażowaniem się w działania zbiorowe.

Czynniki związane z postrzeganą skutecznością działań zbiorowych

Ostatnią grupą czynników mających wpływ na angażowanie się w działania zbiorowe są czynniki związane z ich postrzeganą skutecznością. W kontekście równouprawnienia mniejszości seksualnych należałoby rozpatrzyć (1) wpływ stresu mniejszościowego na angażowanie się w działania zbiorowe oraz (2) wspomniane wcześniej marsze równości, jak i (3) sytuację społeczno-polityczną w danym kraju.

1. Stres mniejszościowy

Stres mniejszościowy jest opisywany jako dodatkowe źródło stresu wynikające z przynależności do dyskryminowanej grupy mniejszościowej (Meyer 2003). Odnosi się on do konfliktu pomiędzy dwoma systemami wartości: systemem charakterystycznym dla dyskryminowanej grupy mniejszościowej oraz systemem obowiązującym w danej społeczności, który jednocześnie jest preferowany przez grupę większościową. Ponadto, stres mniejszościowy charakteryzuje się: unikatością (stres doświadczany wyłącznie przez osoby należące do grupy mniejszościowej); chronicznością (związany ze stałymi konstruktami społecznymi oraz kulturowymi); oraz uwarunkowaniem społecznym (wynika z norm oraz zasad obowiązujących w danym społeczeństwie, a nie z indywidualnych właściwości osoby lub grupy) (Grabski 2012).

W odniesieniu do osób homoseksualnych można wyróżnić dwa rodzaje źródeł stresu mniejszościowego: dystalne (zewnętrzne) oraz proksymalne (wewnętrzne)

(Meyer 2003). Źródła zewnętrzne związane są z doświadczeniem dyskryminacji. Z kolei, źródła wewnętrzne dotyczą oczekiwania odrzucenia, życia w ukryciu oraz uwewnętrznionej homofobii.

Stres mniejszościowy wydaje się powiązany z wcześniej opisanym bilansem zysków i strat. Podejmowanie działań widocznych w przestrzeni publicznej w ocenie osób homoseksualnych może być niebezpieczne. Ponadto, część osób homoseksualnych może stosować różne taktyki życia w ukryciu, w celu zachowania w tajemnicy własnej orientacji seksualnej (Meyer 2003). Życie w ukryciu oraz oczekiwanie odrzucenia mogą powodować, że osoby homoseksualne nie będą angażować się w działania zbiorowe o charakterze publicznym w obawie przed ujawnieniem własnej homoseksualności. Co mogłoby doprowadzić do różnego rodzaju negatywnych konsekwencji, jak wykluczenia społecznego lub utraty pracy.

2. Czy marsze równości rzeczywiście są skuteczne?

Pomimo coraz większej liczby marszy równości, trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Przyczyną takiego stanu rzeczy mogą być kwestie metodologiczne, dotyczące miary skuteczności marszów. Czy jest to nagłośnienie problemu dyskryminacji, czy zmiany w obowiązującym prawie? Opierając się na wcześniej wspomnianej teorii kontaktu (Allport 1954), jest prawdopodobne, że przynajmniej w niewielkim stopniu każdy taki marsz przyczynia się do redukcji stereotypów i uprzedzeń dotyczących osób homoseksualnych. Aczkolwiek, efekty te z punktu widzenia postronnego obserwatora, który liczy na całkowitą zmianę, mogą być mało znaczące lub w ogóle niewidoczne, co częściowo może przyczyniać się do braku angażowania się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne.

Jeśli z perspektywy obserwatora angażowanie się w działania zbiorowe nie prowadzi do widocznej zmiany, to prawdopodobnie odczuwa również małą nadzieję, że ona nastąpi. Cohen-Chen i van Zomeren zwracają uwagę, że postrzegana nadzieja na zmianę jest ważnym czynnikiem wpływającym na angażowanie się w działania zbiorowe (2015). Nadzieja ta jest rozumiana jako doświadczanie emocji związanych z postrzeganą możliwością zmiany, dzięki czemu zmiana społeczna staje się pożądanym i jednocześnie wykonalnym celem. Wiele badań pokazuje, że nadzieja związana ze zmianą społeczną może wpływać na relacje międzygrupowe poprzez zmianę postaw na bardziej pojednawcze (Cohen-Chen *et al.* 2014b); zmianę sposobu rozwiązywania konfliktów (Cohen-Chen *et al.* 2014a) oraz otwartość na inne grupy (Saguy, Halperin 2014). Według najnowszych badań, jeśli ludzie odczuwają niską nadzieję na zmianę społeczną, to jednocześnie rzadziej angażują się w działania zbiorowe (Cohen-Chen, van Zomeren 2018). Postrzegana nadzieja może być jednym z ważniejszych czynników wpływających na chęć angażowania się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne.

Innym mechanizmem, związanym z postrzeganą skutecznością, przyczyniającym się do braku angażowania się w działania zbiorowe, może być anomia. Według Émile'a Durkheima (2006) anomia jest to poczucie niepewności i bezcelowości w społeczeństwie, które wynika z nagłych zmian społecznych. Z kolei, według teorii Roberta K. Mertona (2002) jest ona silnie powiązana z presją społeczeństwa wywieraną na daną osobę. W sytuacji, kiedy ludzie nie mają możliwości osiągnięcia narzucanych celów bądź uzyskania społecznie akceptowanych wartości (w przypadku osób homoseksualnych przykładem może być brak możliwości zawarcia związku partnerskiego akceptowanego przez społeczeństwo), może to prowadzić do wycofywania się z życia społecznego. Ponadto osoby, które silnie odczuwają społeczną anomie, są bardziej skłonne do wycofywania się z życia politycznego (Korzeniowski 2002).

3. Czynniki społeczno-polityczne

Wydaje się prawdopodobne, że angażowanie się w działania zbiorowe na rzecz mniejszości seksualnych zależy również od czynników społeczno-politycznych, jakie panują aktualnie w danym kraju.

Ogólne nastawienie społeczeństwa w stosunku do osób homoseksualnych oraz aktualne nastroje polityczne wydają się prawdopodobnymi czynnikami wpływającymi na decyzję o zaangażowaniu się w działania zbiorowe. Również obecność kontrmanifestacji oraz ich bardziej lub mniej pokojowy przebieg mogą mieć wpływ nie tylko na udział w tego typu działaniach zbiorowych, ale także na samo ich organizowanie. Przykładem mogą być wydarzenia związane z organizacją Marszu Równości w Lublinie w 2018 r. Parę dni przed planowanym marszem prezydent miasta postanowił zakazać organizacji marszu, tłumacząc to względami bezpieczeństwa. Decyzja prezydenta została podana do sądu jako niezgodna z prawem. Do ostatniego dnia nie było wiadomo, czy marsz się odbędzie, ale na skutek decyzji sądu marsz przeszedł ulicami Lublina. W czasie marszu było obecnych wiele kontrmanifestacji, które zachowywały się w sposób agresywny.

Wymienione powyżej czynniki wydają się dość prawdopodobne, ale nie zostały jeszcze dostatecznie przebadane, co z kolei skłania do refleksji nad potrzebą kolejnych badań dotyczących angażowania się w działania zbiorowe.

Podsumowanie i dyskusja

Kwestia, dlaczego ludzie angażują się w działania zbiorowe, wydaje się być dużo bardziej złożona, niż można byłoby zakładać – szczególnie jeśli rozpatruje się ten temat z perspektywy osób homoseksualnych. Jednakże, jest niewiele badań, które próbują znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego osoby homoseksualne angażują się w działania zbiorowe lub tego nie robią.

Według modelu angażowania się w działania zbiorowe van Zomerena i współpracowników (2012) głównymi predyktorami podjęcia takich działań są identyfikacją z dyskryminowaną grupą, poczucie niesprawiedliwości oraz postrzeganie skuteczności grupowej.

Kwestia identyfikacji osób homoseksualnych z grupą walczącą o równouprawnienie mniejszości seksualnych może być dużo bardziej skomplikowana niż w przypadku innych tożsamości społecznych, zaczynając od zinternalizowanej homofobii oraz pozytywnego kontaktu z grupą większościową, które zmniejszają identyfikację z własną grupą, a kończąc na byciu osobą homoseksualną, jako jedną w wielu tożsamości. Dwa ostatnie czynniki nie są specyficzne wyłącznie dla osób homoseksualnych, jednakże ich wpływ na angażowanie się w działania zbiorowe wydaje się znaczący – szczególnie jeśli rozpatruje się je razem z procesami typowymi dla osób homoseksualnych, jak życie w ukryciu i nieujawnianie własnej orientacji seksualnej. Może to prowadzić do braku angażowania się w działania zbiorowe w obawie przed ujawnieniem własnej orientacji przed innymi osobami.

Ponadto, poczucie niesprawiedliwości na skutek socjalizacji oraz uwewnętrznienia stereotypów i uprzedzeń dotyczących osób homoseksualnych również może zmniejszać tendencje do angażowania się w działania zbiorowe. Uwewnętrznienie tego rodzaju stereotypów oraz uprzedzeń może skutkować brakiem poczucia niesprawiedliwości, co z kolei będzie miało wpływ na brak tendencji do angażowania się w działania zbiorowe.

Również sama skuteczność podejmowania działań zbiorowych może budzić pewne wątpliwości i wpływać na mniejszą tendencję do angażowania się w działania zbiorowe. Na skutek stresu mniejszościowego korzyści uzyskane poprzez angażowanie się w działania zbiorowe mogą wydawać się niewystarczające, żeby ryzykować własne bezpieczeństwo. Pomimo tego, że co roku organizuje się coraz więcej marszy, które prawdopodobnie spełniają swoją rolę, efekty tych wydarzeń mogą być mało widoczne dla osoby, która jedynie obserwuje i liczy na spektakularną zmianę. Na angażowanie się w działania zbiorowe może również wpływać nadzieja na zmianę aktualnej sytuacji grupy mniejszości seksualnych. W momencie, kiedy aktualna sytuacja społeczno-polityczna raczej nie sprzyja poprawie warunków mniejszości seksualnych, odczuwana nadzieja w związku z tym może być niska, co z kolei będzie skutkowało mniejszym zaangażowaniem w działania zbiorowe.

Van Zomeren i współpracownicy (2012) wykazują, że złość również wpływa na decyzję o zaangażowaniu się w działania zbiorowe. Ważnym warunkiem jest jednak, aby była ona skierowana na określony obiekt. Rozpatrując doświadczenie osób homoseksualnych, zidentyfikowanie takiego obiektu może być problematyczne. Zaczynając od ogólnego systemu społecznego zawierającego heteronormatywną socjalizację, poprzez aktualną sytuację polityczną oraz polityków, którzy ją reprezentują, a kończąc na grupach społecznych sprzeciwiających się

homoseksualności. W takiej sytuacji zamiast złości częściej mogą być odczuwane smutek lub rezygnacja.

Artykuł jest próbą oraz propozycją usystematyzowania czynników wpływających na angażowanie się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne. Ze względu na niewielką liczbę badań poruszających kwestie angażowania się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne na rzecz równouprawnienia mniejszości seksualnych, zidentyfikowane w tym artykule przeszkody angażowania się w te działania opierają się na innych teoriach. Wiele z nich nie dotyczy działań zbiorowych w bezpośredni sposób, jednakże, jest prawdopodobne, że mogą to być przyczyny nieangażowania się w działania zbiorowe przez osoby homoseksualne. To z kolei skłania do wniosku, że to zagadnienie wymaga dalszych i bardziej szczegółowych badań.

Literatura

- Allport G.W., 1954, *The nature of prejudice*, Garden City (NY): Doubleday.
- Bandura A., 1997, *Self-efficacy: The exercise of control*, New York (NY): Freeman.
- Bojarska-Nowaczyk K., *Psychologiczne korelaty homofobii*, niepublikowana rozprawa doktorska, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Cohen-Chen S., Halperin E., Crisp R.J., Gross J.J., 2014a, *Hope in the Middle East: Malleability beliefs, hope, and the willingness to compromise for peace*, *Social Psychological and Personality Science*, no. 5, s. 67–75.
- Cohen-Chen S., Halperin E., Porat R., Bar-Tal D., 2014b, *The differential effects of hope and fear on information processing in intractable conflict*, *Journal of Social and Political Psychology*, nr 2, s. 11–30.
- Cohen-Chen S., van Zomeren M., 2018, *Yes we can? Group efficacy beliefs predict collective action, but only when hope is high*, *Journal of Experimental Social Psychology*, nr 77, s. 50–59.
- Cohen-Chen S., van Zomeren M., Halperin E., 2015, *Hope(lessness) and (in)action in intractable intergroup conflict* [w:] E. Helperin, K. Sharvit (eds.), *The social psychology of intractable conflicts – celebrating the legacy of Daniel Bar-Tal*, New York (NY): Springer Publishing.
- Cook T.D., Crosby F.J., Hennigan K.M., 1977, *The construct validity of relative deprivation* [w:] J.M. Suls, R. Miller (eds.), *Social comparison processes: Theoretical and empirical perspectives*, New York (NY): John Wiley.
- Cruwys T., South E., Greenaway K.H., Haslam S.A., 2015, *Social identity reduces depression by fostering positive attributions*, *Social Psychological and Personality Science*, nr 6, s. 65–74.
- Dixon J., Levine M., Reicher S., Durrheim K., 2012, *Beyond prejudice: Are negative evaluations the problem and is getting us to like one another more the solution?*, *Behavioral and Brain Sciences*, no. 35, s. 411–425.
- Doosje B., Spears R., Ellemers N., 2002, *Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy*, *British Journal of Social Psychology*, no. 41(1), s. 57–76.

- Durkheim É., 2006, *Samobójstwo. Studium z Socjologii*, tłum. K. Wakar, Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Grabski B., 2012, *Zdrowie psychiczne osób homoseksualnych i biseksualnych* [w:] G. Iniewicz, M. Mijas, B. Grabski (red.), *Wprowadzenie do psychologii LGB*, Wrocław: Continuo.
- Haslam S.A., Jetten J., Postmes T., Haslam C., 2009, *Social identity, health and well-being: An emerging agenda for applied psychology*, *Applied Psychology*, no. 58, s. 1–23.
- Herek G.M., Gillis J.R., Cogan J.C., 2009, *Internalized stigma among sexual minority adults: insights from a social psychological perspectives*, *Journal of Counseling Psychology*, no. 56(1), s. 32–43.
- Herrick A.L., Stall R., Chmiel J.S., Guadamuz T.E., Penniman T., Shoptaw S., Ostrow D., Plankey M.W., 2013, *It gets better: Resolution of internalized homophobia over time and associations with positive health outcomes among MSM*, *Aids and Behavior*, no. 17, s. 1423–1430.
- Hogg M.A., Turner J.C., 1985, *Interpersonal attraction, social identification and psychological group formation*, *Journal of Social Psychology*, no. 15(1), s. 51–66.
- Hornsey M., Blackwood L., Louis W., Fielding K., Mavor K., Morton T., O'Brien A., Paasonen K.E., Smith J., White K.M., 2006, *Why do people engage in collective action? Revisiting the role of perceived effectiveness*, *Journal of applied Social Psychology*, no. 36, s. 1701–1722.
- Jodko A., 2008, *Tabu seksuologii. Wątpliwości, trudne tematy, dylematy w seksuologii i edukacji seksualnej*, Warszawa: Wydawnictwo SWPS „Academica”.
- Klandermans B., Stekelenburg J., 2014, *Why people don't participate in collective action*, *Journal of Civil Society*, no. 10(4), s. 341–352.
- Korzeniowski K., 2002, *Utrata i poszukiwanie społeczno-politycznego sensu. Anomia i paranoja polityczna* [w:] K. Skarżyńska (red.), *Podstawy psychologii politycznej*, Poznań: Zys i S-ka.
- Leach C.W., Snider N., Iyer A., 2002, “*Spoiling the consciences of the fortunate*”: *The experience of relative advantage and support for social equality* [w:] I. Walker, H.J. Smith (eds.), *Relative deprivation: Specification, development and integration*, New York (NY): Cambridge University Press.
- McCoy S.K., Major B., 2003, *Group identification moderates emotional responses to perceived prejudice*, *Personality and Social Psychology Bulletin*, no. 29, s. 1005–1017.
- Merton R.K., 2002, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, tłum. E. Morawska, J. Wertenstein-Żuławski, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Meyer I.H., 2003, *Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence*, *Psychological Bulletin*, no. 129(5), s. 674–697.
- Morandi B., van der Berg J.J., Epting F.R., 2009, *Threat and guilt aspects of internalized antilebian and gay prejudice: an application of personal construct theory*, *Journal of Counseling Psychology*, no. 56, s. 119–131.
- Newcomb M.E., Mustanski B., 2010, *Internalized homophobia and internalizing mental health problems: A meta-analytic review*, *Clinical Psychology Review*, no. 30, s. 1019–1029.
- Olson M., 1968, *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*, Cambridge (MA): Harvard University Press.

- Pettigrew T.F., Tropp L.R., 2006, *A meta-analytic test of intergroup contact theory*, Journal of Personality and Social Psychology, no. 90, s. 751–783.
- Rowen C.J., Malcolm J.P., 2002, *Correlates of internalized homophobia and homosexual identity formation in a sample of gay men*, Journal of Homosexuality, no. 43, s. 77–92.
- Saguy T., Halperin E., 2014, *Exposure to outgroup members criticizing their own group facilitates intergroup openness*, Personality and Social Psychology Bulletin, no. 40, s. 791–802.
- Shidlo A., 1994, *Internalized homophobia: conceptual and empirical issues in measurements* [w:] B. Green, G.M. Herek (eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay issues*, Thousand Oaks: Sage Publications Inc.
- Simon B., Loewy M., Stürmer S., Weber U., Freytag P., Habig C., Kampmeier C., Spahlinger P., 1998, *Collective identification and social movement participation*, Journal of Personality and Social Psychology, no. 74, s. 646–658.
- Stekelenburg J.V., Klandermans B., 2013, *The social psychology of protest*, Current Sociology Review, no. 61(5–6), s. 886–905.
- Świder M., Winiewski M., 2017, *Sytuacja społeczna osób LGBT w Polsce. Raport za lata 2015–2016*, Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii.
- Tajfel H., Turner J.C., 1979, *An integrative theory of intergroup conflict* [w:] W.G. Austin, S. Worchel (eds.), *The social psychology of inter-group relations*, Monterey (CA): Brooks/Cole.
- Van Zomeren M., Leach C.W., Spears R., 2012, *Protesters as “Passionate Economists”: A dynamic dual pathway model of approach coping with collective disadvantage*, Personality and Social Psychology Review, no. 16(2), s. 180–199.
- Walch S.E., Ngamake S.T., Bovornusvakool W., Walker S.V., 2016, *Discrimination, internalized homophobia, and concealment in sexual minority physical and mental health*, Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity, no. 3, s. 37–48.
- Walker I., Smith H.J., 2002, *Relative deprivation: Specification, development and integration*, Cambridge (UK): Cambridge University Press.
- Wojciszke B., 2015, *Psychologia Społeczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wright S.C., Taylor D.M., Moghaddam F.M., 1990, *Responding to membership in a disadvantaged group: From acceptance to collective protest*, Journal of Personality and Social Psychology, no. 58, s. 994–1003.

Źródła internetowe

- https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_174_17.PDF (dostęp: 1.10.2018).
- <https://daliaresearch.com/counting-the-lgbt-population-6-of-europeans-identify-as-lgbt/> (dostęp: 21.10.2018).
- <https://mnw.org.pl/parada-i-marsze-rownosci-2019/> (dostęp: 7.07.2019).
- <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,24877208,parada-rownosci-w-warszawie-ruszyla-teczowy-marsz-idzie-ulicami.html> (dostęp: 7.07.2019).